

СЕНТАНДРЕЈСКИ ПРОЈЕКАТ У НАРОДНОЈ БИБЛИОТЕЦИ СРБИЈЕ

САЖЕТАК | Вишедеценијска брига Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске у проучавању и заштити библиотечких фондова у Сентандреји, обухваћена је Сентандрејским пројектом, који је започет у оквиру Комисије за проучавање и заштиту културног блага српског порекла образоване 1974. године на иницијативу републичког Секретаријата за образовање и науку СР Србије. Као једна од најстаријих и најбогатијих српских библиотека ван граница наше земље, поред библиотеке манастира Хиландара, библиотечки фондови Будимске епархије представљају симбол континуитета српског културног идентитета. Књижни фондови састављени од четири велике целине: библиотеке будимског владике Арсенија Стојковића, библиотеке будимског владике Георгија Зубковића, библиотеке манастира Грабовца и Епархијске библиотеке броје преко 20.000 публикација које укључују вредну збирку рукописа (XV-XVIII век), периодике, старе штампане стране књиге и ретких издања српских књига сачуваних у личним заоставштинама будимских епископа. Неадекватна брига и смештај фондова, али и одсутна брига надлежних институција у матици, доводе до постепеног уништавања основног сведочанства вековног постојања и опстајања српског живља на овим просторима. Како је и пројекат пролазио кроз разне фазе, за сада као резултат имамо четири штампана каталога: Опис рукописа, Каталог књига и Каталог серијских публикација Српске православне епархије будимске и Каталог личне библиотеке Георгија Зупковића, док је у процесу израде Каталог манастира Грабовца и Каталог библиотеке епископа Арсенија Стојковића, у чијој изради учествују библиотекари Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске. У раду ће се више говорити о фонду библиотеке Арсенија Стојковића, принципима обраде и припреми каталога.

КЉУЧНЕ РЕЧИ | Сентандреја, Библиотека српске православне епархије будимске, Библиотека манастира Грабовца, Епархијски фонд, Лична библиотека епископа Георгија Зубковића, Лична библиотека епископа Арсенија Стојковића, Лична библиотека епископа Данила Крстића, Сентандрејски пројекат, Народна библиотека Србије, Библиотека Матице српске, међународна сарадња, заштита културног блага.

Збирка књига смештена у Сентандреји у оквиру Српске православне епархије будимске представља једну од највећих библиотечких целина, после Хиландарске збирке, која се налази ван оквира наше земље. Стицајем историјских околности српски живаљ на просторима данашње Будимске епархије створио је велику духовну и материјалну заоставштину. После Велике сеобе присуство Срба у Мађарској имало је одсудног утицаја на друштвено-историјске прилике оба ентитета. Стална промена тих односа преливала се и на духовну баштину народа који је везу са матицом чврсто одржавао. Књига је у таквим условима представљала материјално сведочанство њиховог присуства и залог њиховог опстанка. Она је на крају остала бројнија него сам српски живаљ који је у бурним историјским околностима вољно и невољно притицао на мађарско тле. Управо зато, брига о књизи је брига о њиховим малобројним потомцима и очувању сећања на „славну Сентандреју“. Богатство и садржај ове библиотечке збирке сведоче о непроцењивој духовној и материјалној баштини српског народа која представља неодвојив део његовог идентитета.

Вишедеценијска брига Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске у проучавању и заштити библиотечких фондова у Сентандреји обухваћена је Сентандрејским пројектом, који је започет седамдесетих година прошлог века потписивањем неколико институционалних и међудржавних уговора, чиме су обезбеђени оквири сарадње и могућност несметаног рада на збиркама.¹ Ове две установе као националне библиотечке институције предузеле су старање о сентандрејској збирци књига на начин који је одговарао односима две државе и уговорима који су потписани.² Захваљујући томе, успостављена је

¹ Практичну реализацију пројекта омогућио је уговор између две државе потписан 1963, обновљен 1986, а истекао 1991. године. Више о међудржавним уговорима види код: Надежда Р. Синдик, „Предговор“, у *Кашалот књига Библиотеке српске православне епархије будимске од XIX до XX века* (Београд: Народна библиотека Србије; Нови Сад: Библиотека Матице српске, 1992), VII–X.

² Године 1974. донето је *Решење о образовању Комисије за проучавање и заштити културног блага српског јорекла у Сент Андреји у НР Мађарској* (Архива НБС).

озбиљна сарадња са мађарском националном библиотеком „Сечењи“ у Будимпешти и Библиотеком Српске православне епархије будимске у Сентандреји. Формално правни статус сентандрејске библиотеке је специфичан. Целина коју чине Библиотека, Архив и Музеј у оквиру комплекса Српске црквено-уметничке и научне збирке, припада Будимској епархији тј. Српској Православној Цркви, а налази се под патронатом Сечењијеве библиотеке у Будимпешти и под заштитом Министарства културе Мађарске. Чињеница је да положај ове непроцењиве збирке и њено очување, упркос дугогодишњој сарадњи са надлежним институцијама, зависе од појединаца, оног забрињавајуће малог броја Срба чији идентитет сада већ зависи од опстанка, очувања и презентације сопствене духовне и материјалне баштине.

Уобличавање библиотечких збирки и њихово стручно сређивање средином прошлог века, дугујемо самим Сентандрејцима, пре свега др Георгију Хужвику (1916–1976), дугогодишњем библиотекару, адвокату и правном саветнику будимске епархије који је са Чедомиром Шулцом (1907–1982), сентандрејским парохом и секретаром Конзисторије, спасавао српске књиге широм Мађарске, радио на сређивању фондова и начинио прве инвентаре.³ После њихове смрти, постојала је оправдана бојазан да ће се ова целина разлити по мађарским библиотекама. Радна група састављена од стручњака Народне библиотеке Србије, у склопу размене библиотекара са Националном библиотеком Мађарске, борави 1974. у Будимпешти и Сентандреји, где се упознаје са стањем и проблемима Библиотеке Будимске епархије. „Општи утисак о стању Библиотеке је лично неповољан. Она је смештена у летњој резиденцији будимских владика у порти саборне цркве у Сент-Андреји. Зграда нема подрума, влажна је, књижна хигијена није на потребној висини (много је прашине), температура није одговарајућа. Зими се уопште не загрева“.⁴ Каснијом, доградњом зграде Музеја⁵ и Архива⁶ и обновом зграде епископског двора, библиотечки фондови су добили

³ Треба споменути и библиотекаре који су после њихове смрти бринули о библиотеци: Иван Јакшић (1910–2000), будимски прота, и Стојан Вујичић (1933–2002), српски књижевник и дугогодишњи управник црквено-научне збирке Српског православног црквеног музеја у Сентандреји. Стално запосленог библиотекара ова библиотека никада није имала, тако да непосредну бригу о библиотеци данас води Коста Вуковић, кустос Српског православног музеја у Сентандреји.

⁴ Миодраг Живанов, *Извод из извештаја о раду Библиографској одељења у Сент-Андреји од 16. до 18. септембра 1974.* (Архива НБС).

⁵ Српска православна црквено-уметничка збирка основана је 1964. године, а 2019. премештена у обновљену зграду Препарандије.

⁶ Архив Будимске епархије у Сентандреји званично је почео са радом 1990. године.

много адекватнији смештај, мада ни то у потпуности не одговара потребама њихове заштите и презентације.

На иницијативу Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске 1976. планиран је почетак стручне обраде и заштите библиотеке.⁷ „Постојало је подозрење да би могло доћи до делимичног распарчавања њене целине; јер би „питање односа мађарске стране према овом проблему могло довести до промене идентитета и карактера библиотеке“. Када је започета градња зграде жупанијске библиотеке одмах поред црквене порте епархије у Сентандреји, мађарске власти су планирале да епархијску библиотеку сместе у ту нову зграду, што се на срећу није десило. „Повољни услови“ за почетак континуираног рада у Сентандреји стичу се тек 1979.⁸ Стручна посета библиотекара Народне библиотеке обављена је на бази договора и реципроцитета са библиотеком Сечењи у Будимпешти,⁹ када је прегледан целокупни фонд Епархијске библиотеке и израђен пројекат њене обраде. Према тадашњем плану, део књига на страним језицима требало је да обраде библиотекари Сечењијеве библиотеке. У 1980. години приступило се превентивној заштити и комплетној библиотечкој обради (ревизија, инвентарисање и каталогизација) Епархијске библиотеке, ревизији збирке манастира Грабовца и каталошком попису и опису рукописа и старих штампаних књига сентандрејске Црквене општине, као и филигранолошком датирању рукописа збирке будимског епископа Дионисија Поповића.¹⁰ Између Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске извршена је подела послова, која се касније мењала у складу са могућностима обе институције. Библиотекари Народне библиотеке су 1981. радили на ревизији библиотеке будимског епископа Арсенија Стојковића и тада је утврђен тачан број публикација.¹¹

⁷ *Предлоја за рад на уређивању и заштити фондова Библиотеке српске православне епархије будимске у Сент-Андреји, Народна библиотека Ср Србије, Библиотека Матице српске, Београд-Нови Сад, 18. април 1976.* (Архива НБС); *Актуелна питања проучавања и заштите културне баштине српског народа у Сент-Андреји у НР Мађарској, Републички секретаријат за културу, Београд, 5. априла 1976. године* (Архива НБС).

⁸ Надежда Р. Синдик, Мирослава Гроздановић-Пајић и Катарина Мано-Зиси, „Предговор“, у *Опис рукописа и старих штампаних књига Библиотеке српске православне епархије будимске у Сентандреји* (Београд: Народна библиотека Србије; Нови Сад: Библиотека Матице српске, 1991), 9.

⁹ Обављена је од 24. 9. до 2. 10. 1979. у саставу: Милица Кисић (серијске публикације), Драгана Даниловић (монографске публикација) и Надежда Синдик (археографски фонд). Види: *Аналистички извештај међународне сарадње Народне библиотеке Србије за 1979. годину, 5. 1. 1980.* (Архива НБС).

¹⁰ *Предлоја међународне сарадње, Народна библиотека Србије, Београд, 15. октобар 1981. год.* (Архива НБС).

¹¹ Резултати ревизије су показали постојање 2872 физичке јединице, од чега је недостајало 27.

Током осамдесетих година интензивно је рађено на каталошкој обради, да би почетком деведесетих све замрло. Резултат тадашњег рада представљају четири штампана каталога као заједничка издања Народне библиотеке Србије и Библиотека Матице српске: *Опис рукописа и старих штампаних књига Библиотеке српске православне епархије будимске у Сентандреји* (1991), *Каталоги књига Библиотеке српске православне епархије будимске од XIX до XX века* (1992), *Каталоги серијских публикација Библиотеке Српске православне епархије будимске: од XIX до XX века* (1992) и *Каталог књига Личне библиотеке Георгија Зубковића* (1994), док су Каталог манастира Грабовца и Каталог библиотеке епископа Арсенија Стојковића у процесу израде.

На иницијативу Душице Грбић,¹² археографа саветника у Библиотеци Матице српске, пројекат је обновљен 2014. године, када је настављен и рад на обради грабовачке библиотеке¹³ и библиотеке Арсенија Стојковића. Библиотекари Народне библиотеке¹⁴ прикључили су се пројекту 2016, када је организован и први боравак у Сентандреји. Пројекат формално-правно није обновљен у НБС, али је у плану рада и извештајима Библиотеке Матице српске уредно бележен. Посао је подељен према могућностима рада на терену, али и финансијским приликама, мада је приоритет био рад на грабовачкој библиотеци.¹⁵ Процес обраде (каталогизација, инвентарисање и реинвентарисање), теренског истраживања и физичке заштите ове две библиотеке приведен је крају и тренутно се ради на састављању оба каталога. Тиме ће се заокружити сентандрејски пројекат и пружити адекватне информације о Библиотеци Епархије будимске. Овим ипак неће бити комплетно завршена обрада и заштита фондова, јер остаје питање Епархијске библиотеке која се непрестано допуњава, као и обрада најмлађе библиотеке владике Данила Крстића (1927-2002). Ту је и проблем неадекватног смештаја осталих библиотечких збирки које су распоређене у три зграде, а премештањем музејске збирке у нови простор отворено је питање њиховог

По завршеној ревизији сачињен је записник. Види: Нада Р. Синдик, *Пројекат: Обрада и заштите Сентандрејске библиотеке, Извештај о раду за 1981. годину*, 21. 9. 1981. године (Архива НБС).

¹² Душица Грбић, „О уређењу и обради Библиотеке манастира Грабовца у Сентандрејској ризници“, у *Годишњак Библиотеке Матице српске* (2014): 51-58.

¹³ Тим библиотекара Библиотеке Матице српске чине: Душица Грбић, Светлана Вучковић, Финка Пјевач и Станимир Јакшић.

¹⁴ У пројекту учествују библиографи Народне библиотеке Србије Жарко Војновић и Марија Богдановић. У Сентандреји су боравили четири пута: 24. 11. - 8. 12. 2016, 16. 10. - 30. 10. 2017, 17. 4. - 30. 4. 2018 и 24.6. -1. 7. 2019.

¹⁵ Обраду грабовачких књига преузели су библиотекари Библиотеке Матице српске, док су фонд Арсенија Стојковића углавном обрађивали библиотекари Народне библиотеке Србије.

заједничког смештаја и обезбеђивања одговарајућих услова. Недостатак континуиране бриге надлежних институција у Србији, са једне стране, и огроман ентузијазам неколицине људи у Сентандреји са друге, који се и физички и материјално брину о целокупној Црквено-уметничкој збирци, на челу са епископом будимским Лукијаном Пантелићем, приказују озбиљност овог проблема.

Под старањем Будимске епархије у Сентандреји налази се пет одвојених књижних збирки: библиотека будимског владике Арсенија Стојковића, библиотека будимског владике Георгија Зубковића, библиотека манастира Грабовца, библиотека владике Данила Крстића и Епархијска библиотека, које броје више од 20.000 публикација.¹⁶ Оне садрже вредну збирку рукописа (15-18. век), периодике, старе штампане стране књиге и ретких издања српских књига сачуваних у личним заоставштинама будимских епископа. Базни део библиотечког фонда чине књиге донете у време миграција, под Арсенијем III Чарнојевићем, Арсенијем Јовановићем Шакабентом и другим мањим сеобама. О томе нам сведоче записи на самим књигама, чиме је и реконструкција тог почетног корпуса била могућа.¹⁷ Другу групу чине књиге настале након сеоба у преписивачким центрима у Мађарској (Сентандреја, манастир Грабовец и др.), док највећи део старе књиге припада личним библиотекама будимских епископа.

Епархијска библиотека је најбројнија и није затвореног типа, као остале библиотечке збирке. Она се попуњава углавном поклоном, јер за сада нема стално запосленог библиотекара. Њу су обрадили библиотекари Народне библиотеке Србије осамдесетих година прошлог века. Књиге које су после тога пристигле, нису прошле каталожску обраду. Ова збирка је настала из мањих библиотечких целина, као што су Библиотека сентандрејског српског певачког друштва „Јавор“, Библиотека Лазе Терзина, школског надзорника и епархијског референта, Школска збирка Будимске богословије и Збирка књига владике Дионисија Поповића.

Нешто новија, по времену настанка и књижном фонду, јесте лична библиотека епископа Георгија Зубковића (1878-1912), састављена од теолошке литературе, али и белетристике, часописа, референсних приручника. Она садржи преко 4000 књига и његову обраду и заштиту су у целости урадили библиотекари Библиотеке Матице српске.

Најдрагоценији део сентандрејске библиотеке је збирка књига манастира Грабовца, пренесена шездесетих година прошлог века, која се чува као засебна целина у трезору Музеја Српске православне епархије будимске. Њега чине

¹⁶ Број књига дат је крајње оквирно, а коначан збир ће се моћи утврдити тек када буде завршена комплетна обрада свих библиотека.

¹⁷ Надежда Р. Синдик, „Предговор“, у *Ојис рукојиса...*, 2.

рукописне књиге од 15. до 18. века, старе штампане књиге из 18. и 19. века и стара и ретка периодика из 19. века.¹⁸ Фонд броји преко 1000 публикација на црквенословенском, латинском, грчком, мађарском и другим језицима.

Једна од старијих библиотека, брижљиво прикупљена и стручно пробрана, свакако је она која је припадала епископу Арсенију Стојковићу (1804–1892),¹⁹ ученом теологу и великом библиофилу, о чему сведочи и састав те збирке. Може се рећи да је ово једна од најстаријих потпуно сачуваних личних монашких библиотека код нас. Осим самог садржаја, њена специфичност је повез књига, рађен у бечким књиговезачким радионицама,²⁰ али и смештај у наменски израђеним дрвеним ормарима у једној од соба владичанског двора, са писаћим столом и прибором из друге половине 19. века, који је припадао епископу. Библиотека са полицама које су наручене 1901. године,²¹ на иницијативу тадашњег будимског епископа Лукијана Богдановића (1867–1913) смештена је у нову зграду епископског двора, сазидану 1903. Брига о смештају, али и попису библиотеке припала је тада Стевану Чампрагу (1872–1962), конзисторијалном бележнику и секретару Будимске епархије. Чампрагу су помагали Ђорђе Бешлић и ђакон Доситеј Поповић.²² Они су књиге сложили по формату, без другог критеријума, што је у случају Стојковићеве збирке на први поглед имало смисла, због огромног броја вишетомних енциклопедија и сабраних дела класичне и теолошке литературе, али и због уједначеног раскошног повеза. Након тога су саставили инвентар по реду како су сложене.²³ Према рукописној Аутобиографији Стевана Чампрага, која се данас чува у Војвођанском музеју, инвентар је преписао и лисни каталог саставио капетан Теодор Јанковић.²⁴

Рад на личној библиотеци Арсенија Стојковића, започет 2016. године, подразумевао је каталожку обраду публикација, контролу инвентара, реинвентарисање и лепљење нових инвентарних маркица. Постојећи инвентар показивао је постојање 1921 публикације, што није одговарало стварном стању, јер се испоставило да је приликом преповеза целе библиотеке велики број књига мањег

¹⁸ Милица Кисић, „Фондови Библиотеке српске православне епархије будимске у Сентандреји“, у *Годишњак Народне библиотеке Србије* (1979): 384–388.

¹⁹ За будимског епископа је изабран 1853. и на том месту је остао до краја живота, 1892. године.

²⁰ Надежда Р. Синдик, „Предговор“, у *Кашалот књига...VII*.

²¹ Мара Тодоровић, „Арсеније Стојковић, епископ будимски и његова библиотека“, у *Годишњак Библиотеке Маџице српске* (1994): 77–87.

²² Мара Тодоровић, „Арсеније Стојковић...“, 86.

²³ Овај инвентар је послужио приликом рада на задњој реинвентаризацији и користи се ради контроле публикација које су нестале у међувремену.

²⁴ Мара Тодоровић, „Арсеније Стојковић...“, 86.

обима или одвојених томова повезан заједно, што је каснијом израдом инвентара недоследно обележено. Сам инвентар формиран је континуираном нумерацијом до броја 1228, а затим је настављен под бројевима до 1228/673. Ова недоследност у инвентару исправљена је континуираном нумерацијом, док су у каталогу привези инвентарисани под бројевима. Тачан број публикација са привезима још увек није могуће дати, јер нумерација каталога није још завршена, а прелиминарна процена је да постоји око 3200 библиографских јединица. Установљено је да се у библиотеци налази у неким случајевима по неколико примерака једног наслова, па је одлучено да се, по библиографским правилима, у каталогу такав наслов наводи као једна јединица, док ће се у напомени навести сви инвентарни бројеви дупликата. Неке публикације су избачене, јер према години издавања не могу припадати библиотеци Арсенија Стојковића, док су неке враћене у Грабовачку библиотеку, према записима на књигама. Рукописи су пребачени у збирку Дионисија Поповића пошто је утврђено да су његово дело. Неколико књига ране српске штампе припада неформалном археографском фонду и оне су већ публиковане у *Опису рукописа и старих штампаних књига Библиотеке српске православне епархије будимске у Сентандреји*, тако да неће бити објављене у овом каталогу. Само двадесетак књига није нађено на месту, а њихов попис ће бити засебно дат.

Структура ове збирке дефинисана је према језицима и врсти грађе, а у каталогу који се ради биће распоређене у латинични, ћирилични и грчки корпус. Највећи део чине књиге на латинском и немачком језику. Поред њих, већи број књига је на српском и руском језику, затим грчком, док је мањи део на мађарском.

Специфичност ове библиотеке представљају аутограф епископа Стојковића, који се налази на насловним странама већине публикација, исписан црним мастилом,²⁵ затим његов печат,²⁶ али и многобројни записи, посвете и прибелешке који сведоче о путу књиге, промени власништва и њиховој необичној судбини. Велики број књига у библиотеци је брижљиво и богато преповезан у платно и кожу са златотиском на хрпту и корицама, тако да је визуелни утисак комплетне библиотеке заиста импресиван.

Анализом садржаја библиотечког фонда епископа Арсенија Стојковића добијамо посредно слику о ширини образовања и интересовањима које је имао. „Стојковић је био човек необично просвећен и напредан, који се радо занимаше научном лектиром и чија је књижница у Сентандреји била препуна

²⁵ Потпис латиницом: Sztojkovics и ћирилицом: Стојковичь.

²⁶ Три врсте печата присутне су на публикацијама: AS, AC са круном и жезлом и Печат православнаго епископа будимскаго 1867.

најразноврснијих и најмодернијих научних дела.²⁷ Ова констатација Стојковићевог савременика Теодора Стефановића Виловског говори о необичној и просвећеној личности будимског владике и несусуђеног српског патријарха. Невероватно прецизан одабир теолошке литературе на латинском, грчком и руском језику, актуелна реферална и енциклопедијска издања, вешт одабир класичне литературе и савремених издања из домовине које је куповао и добијао на поклон, чине ову библиотеку јединственом у сфери личних монашких библиотека код нас. Нетипична ширина интересовања и образовања за једног монаха својствена је црквеном достојанственику који је у бурним историјским приликама свога времена био друштвено и политички присутан. Још је занимљивије питање како је успео да прибави тако вредне књиге попут латинских палеотипа из 16. и с почетка 17. века. Вредност ове библиотеке и њен значај биће откривени тек комплетном анализом садржаја и формирањем штампаног каталога.

С обзиром да је библиотека смештена у епископском двору у једној од приватних владичанских соба, обрада публикација је вршена у згради Музеја, који се налази преко пута двора. Књиге су преношене сукцесивно, уз помоћ црквењака запосленог при епархијском двору,²⁸ а затим враћане назад. Цела библиотека је смештена у наменски прављене дрвене ормане са полицама, у соби двора, која има и меморијални и приватни карактер. Наиме, у соби се налази и намештај који припада епископу Арсенију Стојковићу, међутим, соба је истовремено у свакодневной приватној функцији надлежног епископа. У току рада на обради библиотеке, на иницијативу епископа Лукијана, меморијална соба са орманима је пребачена у суседну просторију, тако да је искориштена могућност да се ормани поправе, обоје и додају полице и стакла. Упркос томе, библиотека се и даље налази у не сасвим одговарајућим условима, без контроле температуре, влажности и светла. Како су услови за смештај целокупног фонда сентандрејске библиотеке још увек привременог карактера, надамо се да ће се у скорије време наћи боље решење за смештај ове драгоцене и ретке збирке књига. Стара зграда Музеја адаптацијом би могла послужити у ове сврхе, чиме би се окупиле све књижне збирке на једном месту. Отварањем места стално запосленог библиотекара тако организована библиотека би постала доступна за све књигољупце и истраживаче.

Сентандрејски пројекат у Народној библиотеци представља једну од важних

²⁷ Тодор Стефановић Виловски, *Светили и шамни дани* (Београд: Просвета, 1985), 87.

²⁸ Посебну захвалност дугујемо Сави Галкану, без чије помоћи није било могуће пренети толики број књига у музеј и назад у двор, затим управнику музеја Кости Вуковићу, који је уступио своју канцеларију за рад и пружио гостопримство, али и неопходну стручну помоћ.

карика међународне сарадње, заштите и очувања нашег културног блага ван граница наше земље. Пројекат формира сигурну спону са српским народом у Мађарској и заокружује информацију о националној заоставштини. Важно је разумети неопходност сталне сарадње и континуираног присуства кровних институција културе у оваквим пројектима, упркос неповољним друштвено-политичким приликама које нас прате.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

Актуелна ишћања ироучавања и зашћише културне башћине српској народа у Сент-Андреји у НР Мађарској, Рејублички секретаријат за културу, Београд, 5. априла 1976. године. (Архива НБС).

Аналићички извешћај међународне сарађе Народне библиотеке Србије за 1979. годину, 5. 1. 1980. (Архива НБС).

Виловски, Тодор Стефановић. *Светли и тамни дани.* Београд: Просвета, 1985.

Грбић, Душица. „О уређењу и обради Библиотеке манастира Грабовца у Сентандрејској ризници“. *Годишњак Библиотеке Матице српске* (2014): 51- 58.

Извод из извешћаја о раду Библиографској одељења у Сент-Андреји од 16. до 18. септембра 1974. (Архива НБС).

Кисић, Милица. „Фондови Библиотеке српске православне епархије будимске у Сентандреји“. *Годишњак Народне библиотеке Србије* (1979): 384- 388.

Предлој за рад на уређивању и зашћиши фондова Библиотеке српске православне епархије будимске у Сент-Андреји, Народна библиотека Ср Србије, Библиотека Матице српске, Београд-Нови Сад, 18. април 1976. (Архива НБС).

Предлој међународне сарађе, Народна библиотека Србије, Београд, 15. октобар 1981. год. (Архива НБС).

Пројекат: Обрада и зашћиши Сентандрејске библиотеке, Извешћај о раду за 1981. годину, 21. 9. 1981. године. (Архива НБС).

Решење о образовању Комисије за ироучавање и зашћиши културној блага српској порекла у Сент Андреји у НР Мађарској (Архива НБС).

Синдик, Надежда Р. *Кашлој књиа Библиотеке српске православне епархије будимске од XIX до XX века.* Београд: Народна библиотека Србије; Нови Сад: Библиотека Матице српске, 1992.

Синдик, Надежда Р, Гроздановић-Пајић, Мирослава и Катарина Мано-Зиси. *Ојис рукојиса и старих шћамјаних књиа Библиотеке српске православне епархије будимске у Сентандреји.* Београд: Народна библиотека Србије; Нови Сад: Библиотека Матице српске, 1991.

Тодоровић, Мара. „Арсеније Стојковић, епископ будимски и његова библиотека“. *Годишњак Библиотеке Матице српске* (1994): 77 -87.

MARIJA BOGDANOVIĆ
National Library of Serbia, Belgrade
marija.bogdanovic@nb.rs

THE SZENTENDRE PROJECT IN THE NATIONAL LIBRARY OF SERBIA

SUMMARY | A decades-long care of the National Library of Serbia and the Library of Matica Srpska for studying and protecting the library stocks of Szentendre, which is part of the Szentendre project and which started as part of the Committee for Studying and Protection of the Serbian Cultural Treasure established in 1974 at the initiative of the national Secretariat for Education and Science of the Republic of Serbia. As one of the oldest and richest Serbian libraries outside the national borders - beside the Hilandar Monastery's library - the library stocks of the Eparchy of Buda are a symbol of the continuity of the Serbian cultural identity. The book collections are made of 4 large wholes: the library of the bishop of Buda Georgije Zubković, the library of the Grabovac monastery and the libraries of the Eparchy contain over 20,000 publications including a valuable collection of manuscripts (XV-XVIII century), periodicals, old printed foreign books and rare copies of Serbian books preserved in personal legacies of the bishops of Buda. The improper care and placement of the stocks, as well as the carelessness of the authorized institutions in the mother state have led to gradual deterioration of the fundamental testimony of the centuries-long existence and survival of Serbian people in these lands. As the project went through different phases, as a result we now have 4 printed catalogs: the Description of the Manuscript, the Catalog of Books and Serial Publications of the Serbian Orthodox Eparchy of Buda, and the Catalog of Georgije Zubković's personal library, while the Catalog of the Grabovac monastery and that of the library of bishop Arsenije Stojković is currently in the making - a process in which the librarians of the National Library of Serbia and the Library of Matica Srpska also participate. The paper predominantly focuses on the library stock of Arsenije Stojković, the principles of processing and preparing the catalogs.

KEY WORDS | Szentendre, the Library of the Serbian Orthodox Eparchy of Buda, the Library of the Grabovac monastery, the stock of the Eparchy, the personal library of bishop Georgije Zubković, the personal library of bishop Arsenije Stojković, the personal library of Danilo Krstić, the Szentendre project, the National Library of Serbia, the Matica Srpska Library, international cooperation, the protection of cultural treasure

МАРИЯ БОГДАНОВИЧ
Национальная библиотека Сербии
marija.bogdanovic@nb.rs

СЕНТЕНДРСКИЙ ПРОЕКТ В НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКЕ СЕРБИИ

АННОТАЦИЯ | Многодесятилетние усилия Национальной библиотеки Сербии и Библиотеки Матицы сербской в изучении и защите библиотечных фондов в Сентендре легли в основу *Сентендрскојо пројекта*, реализация которого началась в рамках *Комиссии по изучению и охране культурного достояния сербской происхождения*, оформленной в 1974 году по инициативе Секретариата образования и науки СР Сербии. Будучи, помимо библиотеки монастыря Хиландара, одной из старейших и богатейших сербских библиотек за пределами нашей страны, фонды библиотеки Будаиской епархии являются символ преемственности сербской культурной самобытности. Книжные фонды, состоящие из четырех крупных единиц: книжного собрания епископа Будаиского Арсения Стойковича, книжного собрания епископа Будаиского Георгия Зубковича, библиотеки монастыря Грабоваца и епархиальной библиотеки, насчитывают более 20000 публикаций, включая ценную коллекцию рукописей (XV-XVIII вв.), периодические издания, старопечатные иностранные книги и издания сербских книг, сохранившихся в личных завещаниях Будаиских епископов. Неправильный уход за фондами и неподходящее их размещение, а также отсутствие заботы о них со стороны уполномоченных учреждений на родине, приводят к постепенному уничтожению основных свидетельств о многовековом существовании и выживании сербского населения на этих землях. Поскольку проект проходил различные фазы, у нас теперь есть четыре печатных каталога: *Описание рукописей, Кашало кнѣ и Кашало серийных изданий Сербской православной Будаиской епархии* и *Кашало книжной собрания Георгия Зубковича*, в то время как *Кашало монастыря Грабоваца* и *Кашало книжной собрания епископа Арсения Стойковича* находятся в процессе подготовки. В их создании участвуют библиотекари Национальной библиотеки Сербии и Библиотеки Матицы сербской. В статье подробно рассказывается о составе и численности книжного собрания Арсения Стойковича и о принципах обработки и подготовки каталога.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА | Сентендре, Библиотека сербской православной Будаиской епархии, библиотека монастыря Грабоваца, епархиальные фонды, книжное собрание Георгия Зубковича, книжное собрание епископа Арсения Стойковича, книжное собрание епископа Данило Крстича, Сентендрский проект, Библиотека Матицы сербской, международное сотрудничество, хранение культурного достояния

